

**USMON NOSIR SHE'RLARIDA LISONIY BIRLIKLARARO
SINONIMLAR LINGVOPOETIKASI**

Jo'Rabek Yuldashev

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Navoiy davlat universiteti

e-mail: yuldashev82jurabek@gmail.com

Annotatsiya. Sinonimlar fikrni aniq va badiiy maqsadga muvofiq ifodalashda juda qo'l keladi. Shu sababli so'z san'atkorlari ulardan ustalik bilan foydalanishga harakat qiladilar. Mazkur maqolada ana shu betimsol omillardan biri bo'lgan lisoniy birliklararo ma'nodoshlik – sinonimiya munosabati imkoniyatlari xususida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: badiiy matn, poetik aktuallik, lingvopoetik imkoniyat, leksik-semantik birliklar, sinonimlar, kontekstual sinonim.

Annotation. Synonyms are very useful in expressing ideas clearly and in accordance with artistic purposes. Therefore, word artists try to use them skillfully. This article discusses the possibilities of the relationship of semantic similarity between linguistic units - synonymy, which is one of these symbolic factors.

Keywords: literary text, poetic actuality, linguopoetic possibility, lexical-semantic units, synonyms, contextual synonym.

Tilshunoslikda so'zlarni shakl va ma'no munosabatiga ko'ra sinonimlar, antonimlar va omonimlar kabi turlarga ajratish an'anasi juda eskidan mavjud.¹ Bu turlarning aksariyati ijodkorlar tomonidan badiiy matnda tildagi estetik vazifaning to'liq namoyon bo'lishini ta'minlash maqsadida foydalaniladi. Ta'kidlash joizki, so'zlarning mazkur turlari lingvopoetik jihatdan alohida imkoniyatlarga ega.

Sinonimlar fikrni aniq va badiiy maqsadga muvofiq ifodalashda juda qo'l keladi. Shu sababli so'z san'atkorlari ulardan ustalik bilan foydalanishga harakat qiladilar. Tilshunoslar asosli ravishda ta'kidlaganlaridek, "til birliklari orasidagi sinonimiya munosabati tilday murakkab va muhtasham tizim tarkibidagi favqulodda muhim paradigmatic munosabatlardan biri bo'lib, bu munosabatning mavjudligi mazkur tizimning takomili va taraqqiyoti darajasi bilan uyg'undir. Boshqacha qilib aytganda, tilning rivojlanganlik darajasining yuksakligini, demakki, uning zanginligi va

¹ Масалан, қар.: Шоабдурахмонов Ш., Асқарова М., Ҳожиёв А. ва бошқ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. I қисм. – Тошкент: Ўқитувчи, 1980. – Б.110 – 120.

ranginligini ta'min etadigan muntazam va betimsol omillardan biri unda lisoniy birliklararo ma'nodoshlik – sinonimiya munosabati imkoniyatlarining ko'lamdorligidir. O'zbek tili ana shunday qadimiy va rivojlangan boy tillardan biri sifatida salmoqli miqdordagi sinonimik munosabatlar asosida birlashgan yoki birlashadigan so'z gavharlari zaxirasiga sohib tildir”.² Shuning uchun ham buyuk shoir va tilimizning benazir bilimdoni Alisher Navoiy “Muhokamatul-lug'atayn” asarida bu masalaga alohida to'xtalgan. Taniqli til tarixchisi Q.Sodiqov Navoiyning ma'nodoshlik haqidagi qarashlarini bayon qilar ekan, quyidagilarni qayd etadi: “Navoiyning yozishicha, shoirlar mayning ta'rifida ko'p mubolag'a qildilar, may ichmak qoidasida ko'p so'z surib, nihoyasiz zarif ta'riflar zohir qilurlar. Biri *sipqarmaq* lafzidirkim, mubolag'a bundan o'tmas... Navoiyning e'tiroficha, *sipqaray* so'zining mazmuniga etganda, forsiy she'rda bu ta'rifni berishning iloji yo'q. Yana *tamshimaq* lafziki, ma'nosi “g'oyat zavqdan tez ichmas-u, lazzat topa-topa oz-oz ichar”. Olim Navoiyning yana *bo'xsamoq, yig'lamaq, yig'lamsinmaq, ingramak, singramak, siqtamaq, o'kurmak, inchkirmak, hoy-hoy yig'lamaq* kabi ma'nodoshlar; *qimsanmaq, qizg'anmaq* kabi ma'nodoshlar; *xor, cho'kir* kabi ma'nodoshlar; *bezanmak, yasanmaq* kabi ma'nodoshlar va boshqa ma'no nozikliklari haqidagi fikrlarini tahlil qilgan.³

Iste'dodli shoir Usmon Nosirning sinonimlardan foydalanish mahoratini tadqiq qilishda ikki muhim jihatni e'tiborga olish lozim bo'ladi. “Ulardan biri shoirning ikki va undan ortiq ma'nodosh so'zdan ifodalanayotgan ma'no-mazmun uchun eng maqbulini tanlash bo'lsa, ikkinchisi, ayni bir matn tarkibida ikki yoki undan ortiq ma'nodosh so'zlarni badiiy tasvir maqsadiga hamohang holda qo'llashdir”.⁴ Usmon Nosir sinonimlardan yuqorida keltirilgan har ikki maqsadda ham foydalanadi va asar tilining badiiy jihatdan mukammal bo'lishiga erishadi.

Oldin shoir ijodida bir matniy butunlikda bir necha sinonim so'zlarni estetik maqsadda qo'llash masalasini ko'rib chiqamiz.

So'zlarning ma'nodoshlik qatoridagi bir necha so'zni lingvopoetik maqsad bilan qo'llash Usmon Nosir she'riyatida ko'p kuzatiladi. Masalan, quyida keltirilgan she'r parchasida tilimizdagi mavjud ma'nodosh so'zlarnibir butunlik ichida qo'llash orqali she'rdagi fikrni ta'sirchan ifodalay olgan:

Arzirdi
Falakni etsam hadya,
Afsus ...
Fazo hali menga qul emas,
Mayli, borimni
Aylay armug'on (“Naxshon”)

² Махмудов Н. Синонимлар – тил зангинлиги ва рангинлиги кўзгуси // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 2021. – №4. – Б.3.

³ Содиқов Қ. “Муҳокаматул-луғатайн”ни ўқиб ўрганиш. – Тошкент: ТДШИ, 2011. – Б.12 – 15.

⁴ Ёўлдошев М. Бадий матн лингвопоэтикаси. – Тошкент: O'zbekiston, 2019. – Б. 185.

Mazkur parchada *falak*, *fazo*, *hadya etmoq*, *armug'on etmoq* sinonimik juftliklaridan katta mahorat bilan foydalanadi. *Falak* va *fazo* so'zlarida *osmon* va *samo* so'zlariga qaraganda poetik ta'kid kuchliroq ifodalanadi. Shoir nafaqat so'zni, balki fonemalarni ham poetik aktuallashtiradi. Mazkur she'riy parchani o'qish jarayonida uning fonetik-fonologik va grafik butunligi yaqqol sezilib turadi. *Hadya* va *armug'on* so'zlari morfologik sathda ot so'z turkumiga mansub ma'nodosh so'zlar hisoblanadi. Shoir mazkur so'zlarni *etmoq* va *aylamoq* fe'llari bilan birga qo'llash orqali ularni statik holatdan dinamik holatga o'tkazadi.

Usmon Nosir she'rlarida yuqorida ta'kidlaganimizdek, ikki yoki undan ortiq ma'nodosh so'zlarni aynan bir o'rinda aniq maqsadga bo'ysundirgan holda qo'llash hollari ko'p uchraydi. Bu o'rinda sinonimlarning vazifasi tasvir tiniqligini ta'minlash, nazarda tutilayotgan asosiy g'oyaga urg'u berishdan iborat bo'ladi. "Sinonimlarning eng muhim lingvopoetik vazifasi fikrni benihoya aniq ifodalash vositasi bo'lishidir".⁵ Shoirning "Yoshlik" she'rida sinonimlar aynan shu maqsadda qo'llanadi va jo'shqinlik, orzularga to'la bolalikning beg'ubor his-tuyg'ulari alohida ta'kidlanadi:

Yoshligimning tarozusi beposangi,
Bir pallasi *bahor* toshi bilan og'ir:
Sevinchim ko'p, *shodligim* zo'r, *tilim biyron,*
Qaysi umr shunday yoshlik ko'rdi axir?!

Mazkur she'riy parchada har bir so'z ikkinchisiga qo'lini uzatib turgandek tasavvur uyg'onadi. *Yoshlik* so'zining o'zi posangisiz tarozu bilan aloqalaniriladi. O'zbek tilida *posangisiz tarozu* birikmasi "betayin" ma'nosida ishlatilish hollari kuzatiladi. Biroq mazkur birikmaning *tarozusi beposangi* tarzida predikativ qurilishda ishlatilishi Usmon Nosir she'ridan olingan mazkur parchada o'ziga xos mazmuniy ta'kidning qabariq ifodalanishiga imkon bergan. Shoir *tarozisi beposangi* birikmasini keyingi satrdagi *palla* so'zi bilan aloqalanirish orqali matnning butunligini ta'minlaydi. Faqat bugina emas, ilk satrdagi *yoshlik* so'zini keyingi satrdagi *bahor* so'zi bilan ma'nodoshlikni namoyon qiladigan holatda uyg'unlashtira olgan. Natijada yoshlikka xos fe'l-atvor, bahorga xos o'tkinchilik ma'nolari bilan birgalikda o'zaro mazmuniy-estetik uyg'unlikda faollashadi. Ayni paytda alohida ta'kidlash lozimki, *sevinch*, *shodlik* va *tilning biyronligi* birliklari o'rtasidagi ma'nodoshlik ham yoshlikka xos qabariq sifatlar tasvirining mantiqiy-ruhiy uyg'unligini ta'minlashga xizmat qilgan.

"Ikki o'pich" she'rida ham *sovg'a*, *hadya*, *tortiq*, *tuhfa*, *armug'on*, *in'om* sinonimik qatoriga mansub *tuhfa*, *armug'on* ma'nodosh so'zlari qo'llanilgan:

Kimga *tuhfa*? Kimga *armug'on*?
Shunday gullar ilinibdiki,
Qaritmaydi asti ko'ngilni!

⁵Абдурахмонов Х., Махмудов Н. Сўз эстетикаси. – Тошкент: Фан, 1981, – Б. 7.

Mazkur soʻzlar soʻroq qurilma tarkibida kelib, maʼnoni kuchaytirishga hamda matnning sintaktik faolligini taʼminlashga xizmat qilgan. Keyingi satrlardan *tuhfa* va *armugʻon* soʻzlari orqali hadya qilinayotgan narsaning nima ekanligini anglashimiz mumkin. Shoir bunda ham kitobxon qiziqishini yanada orttirish maqsadida toʻliq va oshkora ifoda uslubidan voz kechadi. Yaʼni koʻngilni koʻtaradigan qandaydir gul tortiq qilingan. Biroq uning shakl va shamoyili, turi, koʻrinishi kabilar kitobxonning mustaqil tasavvurotiga qoldiriladi.

Benihoya hassos va dilgir shoir Usmon Nosir shodlikning ham, qaygʻuning ham rost va qabariq rasmlarini chizar ekan, sinonimlarning behad boy zaxirasiga muntazam murojaat qiladi, bir sinonimik qatordagi bir necha soʻzlarni harakatga keltiradi. Masalan, “Naxshon” dostonidagi quyidagi parchaga eʼtibor beraylik:

Xufton. *Qora* bulut
Yashirgan oyni,
Bulut soyasini
Oqizardi soy...
Tentib shamol kabi
Gadodek bejoy,
Sarsonlikning
Siyoh yoʻliga kirdim...
Kunlar – *hasrat* makon.
Dard. Alam. Kadar.
Oʻzligimni oʻzim bilmay.
Tilda “*Oh...*”

Koʻrinib turganiday, parchada ikki sinonimik qatorga mansub soʻzlar mavjud, yaʼni: 1) *qora*– *siyoh* va 2) *dard* – *alam* – *kadar*, shubhasizki, bu qatorga *oh* undovi ham mazmuniy-ruhiy jihatdan kira oladi. Ayni paytda mazmuniy jihatdan mazkur ikki sinonimik qatorda tabiiy uygʻunlik mavjud. Oʻquvchi ana shu tasavvur va taxayyul asosida qop-qora qaygʻu va gʻamning chinakam portretini bemalol koʻz oldiga keltirishi mumkin, tabiiyki, bu shoirning sinonimiyadan mohirlik bilan foydalanganligining yorqin dalilidir.

Mazkur “Naxshon” dostonida yana quyidagi misralarni oʻqish mumkin:

Qizim, *charchagansan*,
Tolgansan, erkam.
Orom olgin... uxla,
Oʻzi ham ja kech!

Parchadagi *charchamoq*, *tolmoq* soʻzlari sinonimlar, ammo ularning umumiy maʼnosini tashkil etadigan harakat-holatdagi belgining darajasi bir-biridan farq qiladi, bu belgi darajasi *tolmoq* feʼlida anchayin ortiq, uning maʼnosi “kuch-madori qurimoq, holdan toymoq” dan iboratdir. Shuning uchun ham soʻzga behad hassos munosabatda

bo'lgan Usmon Nosir mazkur holatni yanada aniq tavsiflash, tasvirlash maqsadida shu sinonimga murojaat qilgan.

Ijodkorning mahorati yana shundaki, u faqat tilda mavjud bo'lgan, tayyor ma'nodosh so'zlardangina foydalanib qolmasdan, badiiy tasvir ehtiyojiga ko'ra ma'nodosh bo'lmagan so'zlarni ham shunday qo'llaydiki, bu so'zlar ham matnda xuddi ma'nodosh so'zlar kabi idrok etiladi. Bunday kontekstual sinonim (muvaqqat sinonim)dan shoir unumli foydalanadi. Uning "Men ham boraman" she'rida ana shunday kontekstual sinonimlardan poetik ma'noni kuchaytirishda foydalanganligini ko'rishimiz mumkin:

Shamollardan bo'lak
Hech na bormagan,
Tashna, qaqshoq, xilvat
Qumli cho'llarga
Bosib bordi qadam.

Tashna asosan odamga nisbatan qo'llanadi. "O'zbek tilining izohli lug'ati"da bu so'z quyidagicha izohlanadi: *Tashna* [f-chanqoq, suvsagan],⁶ *qaqshoq* so'zi esa quruq va qattiq; qotgan⁷ ma'nolarini ifodalaydi. She'rda kontekstual sinonimik so'zlar qator kelib, ma'noni kuchaytirishga, voqea-hodisa tasvirini tiniqlashtirishga xizmat qilgan.

Shoirning "Quyosh bilan suhbat" she'rida ham xuddi shunday holatni kuzatamiz:

Eskilikka qarshi bir dunyo,
Ko'zdan yiroq iflos mozi u
Kirli, alamli, dog'li xulyo

Bu parchada yangilik va eskilik, yangi dunyo va eski dunyo mazmunan zidlantirilyapti. *Dunyo* so'zi matnda yangi tizim, yangi o'lkani ifodalasa, qolgan barcha sifatlar hamda *xulyo* (xayollar) eski tizim, eski dunyoni anglatish uchun qo'llanmoqda. Sifatlashlarning qatorlashib kelishidan kuchli nafratni sezish qiyin emas. Keltirilgan misralarda *kirli, alamli, dog'li* so'zlari ayni matnda bir ma'nodoshlik qatorini yuzaga keltirgan.

Shoirning "Norbo'ta" dostonida jangga ketayotgan Norbo'taning xayolida o'g'lidan xavotir olayotgan ona gavdalanadi. Ona shunchaki xavotir olmaydi, u ko'zida yosh bilan namoyon bo'ladi. Onaning ko'z yoshlari dardli, alamli:

Xayolida g'arib onasi
Yosh to'kadi har bir donasi
Yarog'lanib *dard-u g'am bilan*,
Qayg'u, alam va sitam bilan
Askar kabi o'tar oldidan.

⁶ЎТИЛ, 4-жилд. – Б. 24.

⁷ЎТИЛ, 5-жилд. – Б. 271.

Mazkur misolda o'zbekcha, forscha va arabcha qatlamlarga mansub *dard*, *g'am*, *qayg'u*, *alam* va *sitam* sinonimlari bir o'rinda yonma-yon qo'llanganligini ko'ramiz. Bu sinonimlarni yonma-yon qo'llash nutqda g'alizlikni keltirib chiqarmaydi, aksincha, ma'noni kuchaytirib badiiylikni yuqori pog'onaga ko'taradi.

Usmon Nosir o'zbek tilining rang-barang imkoniyatlaridan mahorat bilan foydalanishga harakat qilgan. Shoirning "Bodom gullagan kechasi" she'ridan keltirilgan parchada *kuch* va *quvvat* ma'nodosh so'zlari biror ishni amalga oshirishga qaratilgan, biror maqsad uchun foydalanadigan narsa ma'nolarini bildirgan:

Safarbar bo'lsin

Buyuk ish planiga

Kuch, quvvat, ong!..

Ushbu she'rning keyingi misralarida *zarra*, *mayda*, *kichik* ma'nodosh so'zlarini ketma-ket qo'llash aytilayotgan fikrni yanada ta'sirchan ifodalaydi:

Har bir *zarra*,

Har bir *mayda*,

Kichik narsani

Avaylashga o'rgataylik.

Bunda *har bir* birikmasini takror qo'llash orqali ta'kidni kuchaytirgan, ya'ni avaylashga o'rgatilishi kerak bo'lgan narsa kichikdan kattaga qarab sanalgan. *Zarra* eng kichik parcha hisoblansa, *mayda* undan kattaroq, *kichik* esa "katta"ning ziddi o'laroq birgalikda hamma va har qanday narsani avaylash zarurligining qabariq ifodalanishiga xizmat qiladi.

She'rdan olingan quyidagi misralarda ham shoir birdan ortiq ma'nodosh so'zlarni ketma-ket qo'llash orqali tasvir tiniqligini ta'minlagan. *Ong* va *shuur* so'zlari kishi fikrlash qobiliyati ma'nolarida qo'llaniladi. *Ong* so'zi uslubiy betaraf bo'lsa, *shuur* so'zida badiiylik aniq sezilib turadi. Bu ma'nodosh so'zlarning misralarda qator kelishi esa badiiylikni bo'rttirgan:

Yangi *ong-u*,

Keng *shuur*

Topib,

Temir otning *tizginini*

Qo'liga oldi. ("Bodom gullagan kechasi")

Shoir bundan keyingi bandlarda ham ma'nodosh so'zlarni turli badiiy maqsadlarga bo'ysundirgan. "Ong va shuur" sohibi inson traktorni – o'zi boshqarishni o'rgandi. Mazkur gap she'riy shaklda *temir ot* (traktor) va *tizgin* (rul), *qo'liga olmoq* (boshqarmoq) ko'chmlari bilan ta'sirchan ifodalangan.

Ushbu she'rning keyingi bandlarida ham ma'nodosh so'zlarni turli badiiy maqsadlarga bo'ysundirgan. Jumladan, *bardam*, *tetik* so'zlari kuch-quvvatini yo'qotmagan ma'nolarida keksalarga yoki kasallarga nisbatan qo'llanadi. Ayniqsa,

bardam soʻzi tilda faol ishlatiladi. Bu soʻzlarning misralarda qator kelishi esa maʼno kuchaytirish vazifasini oʻtagan:

Kolxozida traktorist,

Bardam va tetik

Jamoaga koʻngilli

Usta mexanik. (“Bodom gullagan kechasi”)

Maʼnodoshlik qatoriga mansub *puxta*, *pishiq* soʻzlari “Bodom gullagan kechasi” sheʼrida *qilmoq* va *bajarmoq* feʼllari bilan qoʻllangan. Bunda sifat ifodalagan “yuksak darajada”, “mukammal”, “oʻz oʻrnida” maʼnolari feʼl turkumiga mansub soʻz bilan birikib harakatlilikni yuzaga chiqargan:

Har bir ishni *puxta qilib*,

Pishiq bajarib.

Shoir sheʼrlarida turkiy va forsiy soʻzlarning bir sinonimik qatorda kelganligini quyidagi sheʼr parchasida koʻrishimiz mumkin:

Chechak oʻtsa goʻyo *gullari*

Qirgʻoq chiroy bilan toʻladi. (“Qiz xatidan parchalar”)

Gul soʻzi jonli tilda ham, kitobiy tilda ham faol qoʻllangani holda *chechak* soʻzining gulni ifodalashi badiiy uslubda uchraydi. *Chechak* soʻzi XX asr boshlarida, xususan, jadid sheʼriyatida oʻta faol boʻlgan. Atoqli shoir Abdulhamid Sulaymon Choʻlpon sheʼriyatida mazkur soʻz “ozodlik”, “erk”, “istiqlol” maʼnolaridagi koʻchimni hosil qiladi. Masalan,

Chechaklar oʻsgʻusi koʻz yoshlarimdan,

Boʻgʻinlar ungʻusi oʻylashlarimdan.

Yoki:

Tikanli boqchalar *chechak* koʻrgʻusi,

Haq yoʻli, albatta, bir oʻtilgʻusi.

Choʻlponning mazkur soʻzga yuklagan maʼnosi Usmon Nosir sheʼriyatida ham kuzatiladi. Yuqorida keltirilgan shoirning “Qiz xatidan parchalar” sheʼridan olingan parchada ham *chechak* soʻzi nafaqat *oʻsimlik* yoki *gulni*, balki jarayon nomini ham ifodalaydi. Yaʼni, “gullari chaman-chaman boʻlib ochilganda sohillar chiroyli boʻlishi” haqidagi fikr shu tarzda ifodalanmoqda.

Endi Usmon Nosir sheʼriyatida sinonimik qatordagi bir necha soʻzlar ichidan birini, yaʼni muayyan badiiy maqsadga muvofiqʻini saralash, lingvopoetik maqsadga uygʻun holda tanlab qoʻllash masalasiga toʻxtalamiz.

Maʼlumki, oʻzbek tilida *goʻdak*, *bola*, *yosh bola* tarzidagi sinonim soʻzlar qatoridagi *goʻdak* soʻzida “koʻkrakdan ajratilmagan, odatda bir yoshgacha boʻlgan bola” maʼnosi mavjud. Shuningdek, bu soʻzda achinish, mehribonlik kabi maʼnolar ham reallashgan. Shu maʼno nozikligini yaxshi anglagan shoir “Nil va Rim” dostonida ushbu soʻzdan mohirlik bilan foydalanadi:

Emchagida bir tomizim suti yoʻq ona

Go'dagini tosh ostiga bostirdi ana!

Shoir bu o'rinda *bola* yoki *chaqaloq* so'zlaridan birini qo'llaganda, she'ning badiiyligi anchayin xiralashgan bo'lar edi. Zero, insoniyat taraqqiyotining bir bosqichi bo'lgan quldorlik tuzumida tug'ilgan bolalarga har bir sog'lom fikrli kishi achinmasdan, ular bilan ruhan birga azoblanmasdan va bunday tuzumni o'ylab topganlarga mingdan ming la'natlar aytmasdan qolmaydi. Yoki shu baytning birinchi misrasida (*Emchagida* bir tomizim suti yo'q ona) turkiycha *bag'ir*, *ko'krak*, *ko'ks* va forscha *siyna* so'zlariga sinonim bo'lgan turkiycha *emchak* so'zini keltirishida ham o'ziga xos teranlik, Usmon Nosirga xos so'zga hassoslik bor. Chunki birinchidan, *emchak* so'zi sof o'zbekcha so'z, ikkinchidan ushbu so'zda xalqonalik, milliylik ma'nolari mujassamlashgan. Shu bilan birga, shoir uzoq o'tmishda hayotga bevaqt kelib qolgan inson bolalarining dard-anduhlariga o'zini sherik deb his qiladi va bu azoblar unga begona emasligini aytmoqchi bo'ladi.

Usmon Nosirning "Armina" turkumidagi "Sen sevasan" nomli she'ridan olingan quyidagi parchaga diqqat qilaylik:

Sevar yoring sendan uzoqda,
Ichikkansan bu yoqda yolg'iz.
Lekin Vatan oshiq etgan qiz,
Sevingundan kuchli bu yoqda.

Parchadagi *ichikkansan* so'zi dastlab e'tiborni tortadi, chunki *ichikmoq* fe'lining nisbatan kengroq tarqalgan ma'nosi "ota-onasini sog'inib kasal bo'lmoq" bo'lib, asosan, bolalarning shunday holati ifodasi uchun qo'llanadi. Ammo bu so'zning asosiy, asl, bosh ma'nosi "kuchli darajada ko'rishish, etishish ishtiyoqida bo'lmoq"dir. Bu ma'no-mazmunlardan kelib chiqilsa, mazkur so'z *sog'inmoq* so'zi bilan ma'nodoshlikka ega, keltirilgan parchada mazkur so'z o'rnida ayni *sog'inmoq* fe'li ham qo'llanishi mumkin edi. Lekin hassos shoir aynan *ichikmoq* fe'lini qo'llagan, bu so'zga alohida imtiyoz bergan va lingvopoetik jihatdan benihoya to'g'ri tanlov bilan ish tutgan. Shoirning badiiy niyatiga ayni shu so'z xolis xizmat qilgan. Chunki bu so'zda sog'inishning darajasi benihoya kuchli, ayniqsa, bu so'zdagi sog'inib kasal bo'lib qolish ma'no ta'kidi mavjudligi nazarda tutilsa, mazkur imtiyozning jiddiy asosi borligi ayon bo'ladi.

Xullas, sinonimlarni ketma-ket qo'llash yoki tanlab qo'llash natijasida badiiy asarning obrazli fikr ifodalashi hamda bo'yoqdorligi kuchayib, estetik ta'sirchanligi ta'minlanadi. Sinonimlar Usmon Nosir she'rlarida tasvir tiniqligi, nazarda tutilayotgan asosiy g'oyaga urg'u berishni ta'minlash maqsadida qo'llanganligi yaqqol ko'zga tashlanadi. Shoirning mahorati yana shundaki, u faqat tilda mavjud bo'lgan, tayyor ma'nodosh so'zlardangina foydalanib qolmaganligidir. So'zdan so'zni zargarona farqlagan ijodkor sinonimlardan juda mohirlik bilan foydalangan va she'rlarining o'ynoqi, rang-barang bo'yoqlarda bo'lishini ta'minlagan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonov X, Mahmudov N. So‘z estetikasi. – Toshkent: Fan, 1981.
2. Mahmudov N. Tilimizning tilla sandig‘i. – Toshkent: G‘.G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2012.
3. Mahmudov N. Til. – Toshkent: Yozuvchi, 1998.
4. Mahmudov N. O‘zimiz va so‘zimiz. – Toshkent: Adabiyot va san‘at nashriyoti, 1997.
5. Abdurahmonov. G‘. Adabiy asar tilini o‘rganish haqida // O‘zbek tilini o‘qitish metodikasi masalalari. – Toshkent, Fan, 1966.
6. Abdullayev A. O‘zbek tilida ekspressivlikning ifodalanishi. – Toshkent: Fan, 1983.
7. Sodiqov Q. “Muhokamatul-lug‘atayn”ni o‘qib o‘rganish. – Toshkent: TDShI, 2011.
8. Yo‘ldoshev M. Badiiy matn lingvopoetikasi. Monografiya. – Toshkent: O‘zbekiston, 2019.